

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

Мережа закладів позашкільної освіти

В Україні станом на 01.01.2019 р. мережа закладів позашкільної освіти (далі ЗПО) становила 1 382 заклади. У 2016 р. спостерігалось деяке зниження кількості закладів позашкільної освіти порівняно з 2015 роком (на 21 заклад, 1,2 %), в 2017–2018 рр. відбувалося поступове щорічне збільшення кількості ЗПО на 0,4 % і 0,2 % відповідно (рис. 1).

2014 р. 2015 р. 2016 р. 2017 р. 2018 р.

Рис. 1. Мережа закладів позашкільної освіти, одиниць

Побудовано за даними Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

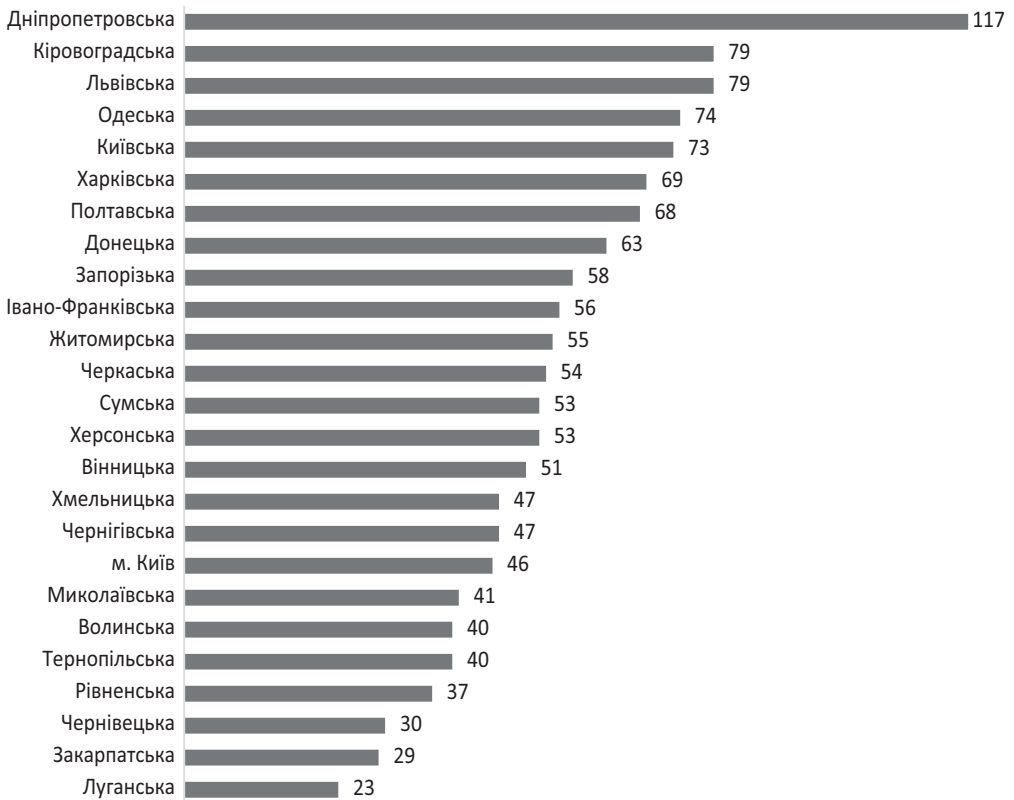

Рис. 2. Мережа закладів позашкільної освіти (без ДЮСШ) у розрізі регіонів за 2018 р., одиниць

Побудовано за даними Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Розподіл кількості ЗПО по областях характеризується деякими особливостями. Відповідно до рис. 2 у Дніпропетровській області функціонує найбільше закладів позашкільної освіти (117) порівняно з іншими областями. Найменша кількість закладів позашкільної освіти у Чернівецькій, Закарпатській та Луганській областях (по 30, 29 та 23 заклади відповідно). Ситуація пов'язана з кількістю дитячого населення і реалізацією державної політики у сфері позашкільної освіти на місцевому рівні.

Фінансування закладів позашкільної освіти

Фінансування ЗПО державної та комунальної форм власності здійснюється за рахунок коштів місцевих і державного бюджетів, приватних закладів позашкільної освіти – за рахунок коштів засновників (власників).

Фінансування державних, комунальних і приватних закладів позашкільної освіти може здійснюватися також за рахунок додаткових джерел, не заборонених законодавством України.

Діти з багатодітних сімей, діти з малозабезпечених сімей, діти з інвалідністю, діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, здобувають позашкільну освіту безоплатно.

З державного бюджету фінансуються **17** закладів, з обласних бюджетів – **94**, з районних – **728**, з міських – **526**. **73** заклади позашкільної освіти утримуються ОТГ. Крім того, **14** закладів фінансуються приватними особами (організаціями) (рис. 3).

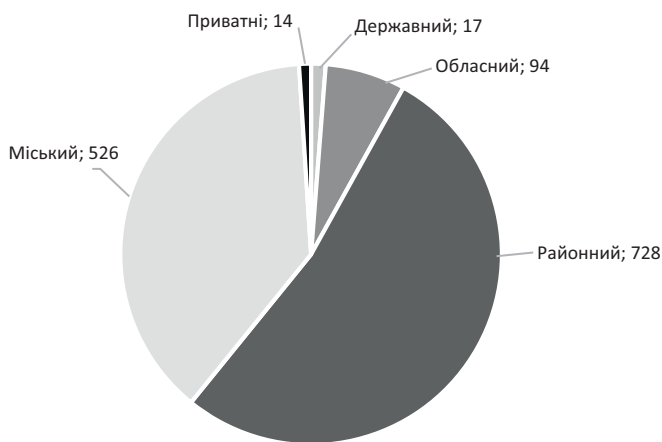

Рис. 3. Джерела фінансування закладів позашкільної освіти у 2018 р., одиниць
Побудовано за даними Директорату інклюзивної та позашкільної освіти.

Що стосується коштів, які виділяються на позашкільну освіту в Зведеному бюджеті України, то у 2014–2018 рр. вони склали 4,2–4,4 % загальних видатків цього бюджету на освіту (рис. 4).

Таким чином, державні видатки Зведеного бюджету залишаються майже на стабільному рівні. Що стосується розподілу коштів за джерелами, то лівова частка фінансування здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів (рис. 5).

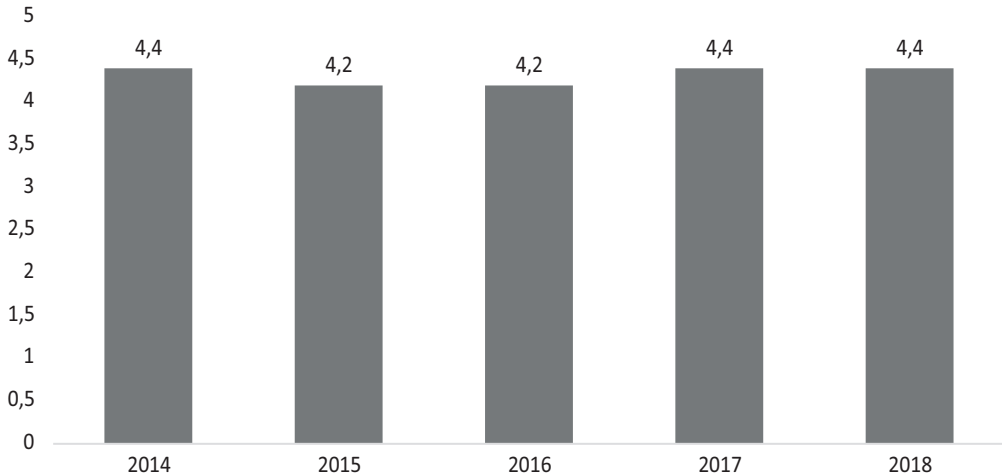

Рис. 4. Видатки Зведеного бюджету України на позашкільну освіту у 2014–2018 рр., % від видатків Зведеного бюджету України на освіту

Побудовано за даними Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.

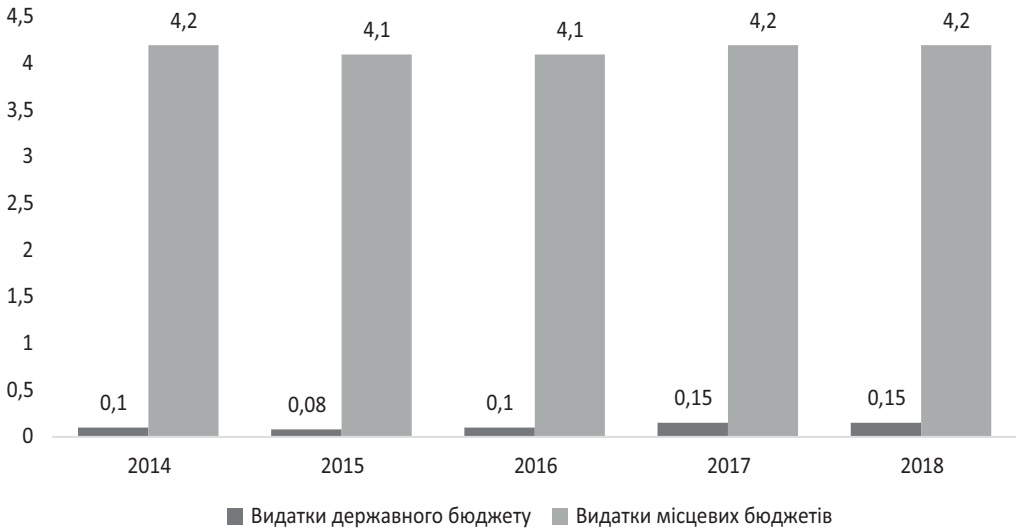

Рис. 5. Видатки державного і місцевих бюджетів України на позашкільну освіту у 2014–2018 рр., % від видатків Зведеного бюджету України на освіту

Побудовано за даними Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.

Переважна частина коштів на фінансування позашкільної освіти виділяється з місцевих бюджетів. Так, у 2019 р. ця частка становила 94,51 %, у 2017 р. – 91,24 %, а у 2018 р. – 84,91 %. Найменшу питому вагу у фінансуванні ЗПО має надання платних послуг: у 2017 р. – 2,49 %, у 2018 р. – 1,70 %, у 2019 р. – 1,49 %. За винятком 2018 р., коли частка інших джерел фінансування склала 10,96 %, зазначене джерело коштів також займає незначну питому вагу у загальному фінансуванні: 3,47 % у 2017 р. та 2,13 % у 2019 р. (рис. 6).

Розподіл витрат на позашкільну освіту між областями є вкрай нерівномірним. Зокрема, найбільшу частку коштів у 2018 році отримували м. Київ (17 %), Харківська (8 %), Дніпропетровська (7 %), Одеська (7 %), Львівська (5 %) та Сумська (5 %) області. Загалом на ці області припадала приблизно половина усього фінансування. Решта областей отримували доволі обмежене фінансування (рис. 7).

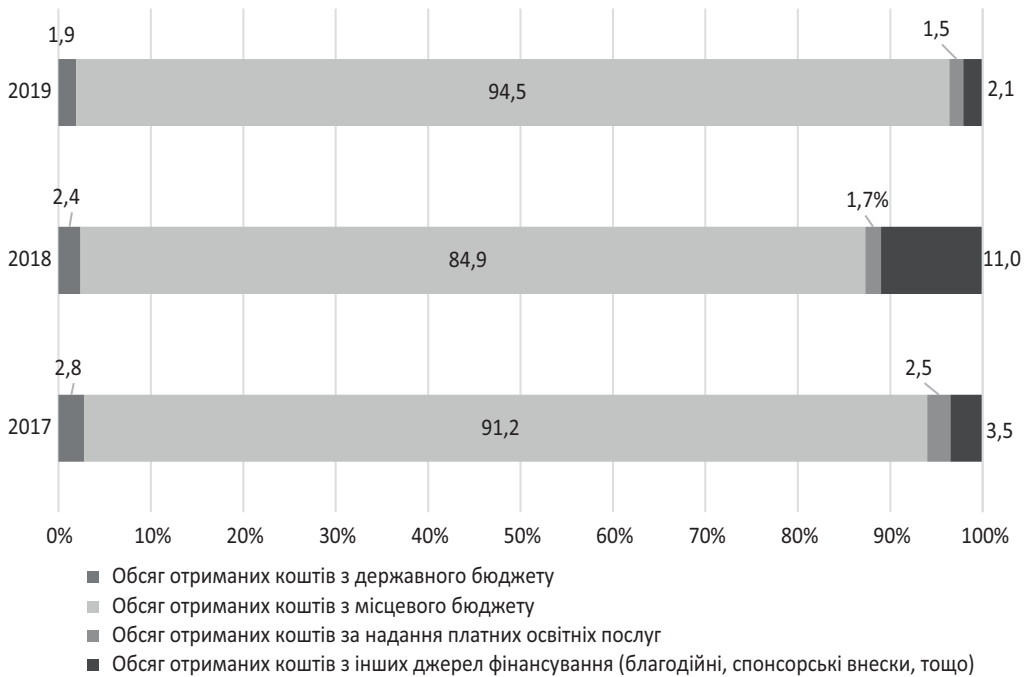

Рис. 6. Розподіл фінансування позашкільної освіти за 2017–2019 рр., %
 Побудовано за даними Директорату інклюзивної та позашкільної освіти.

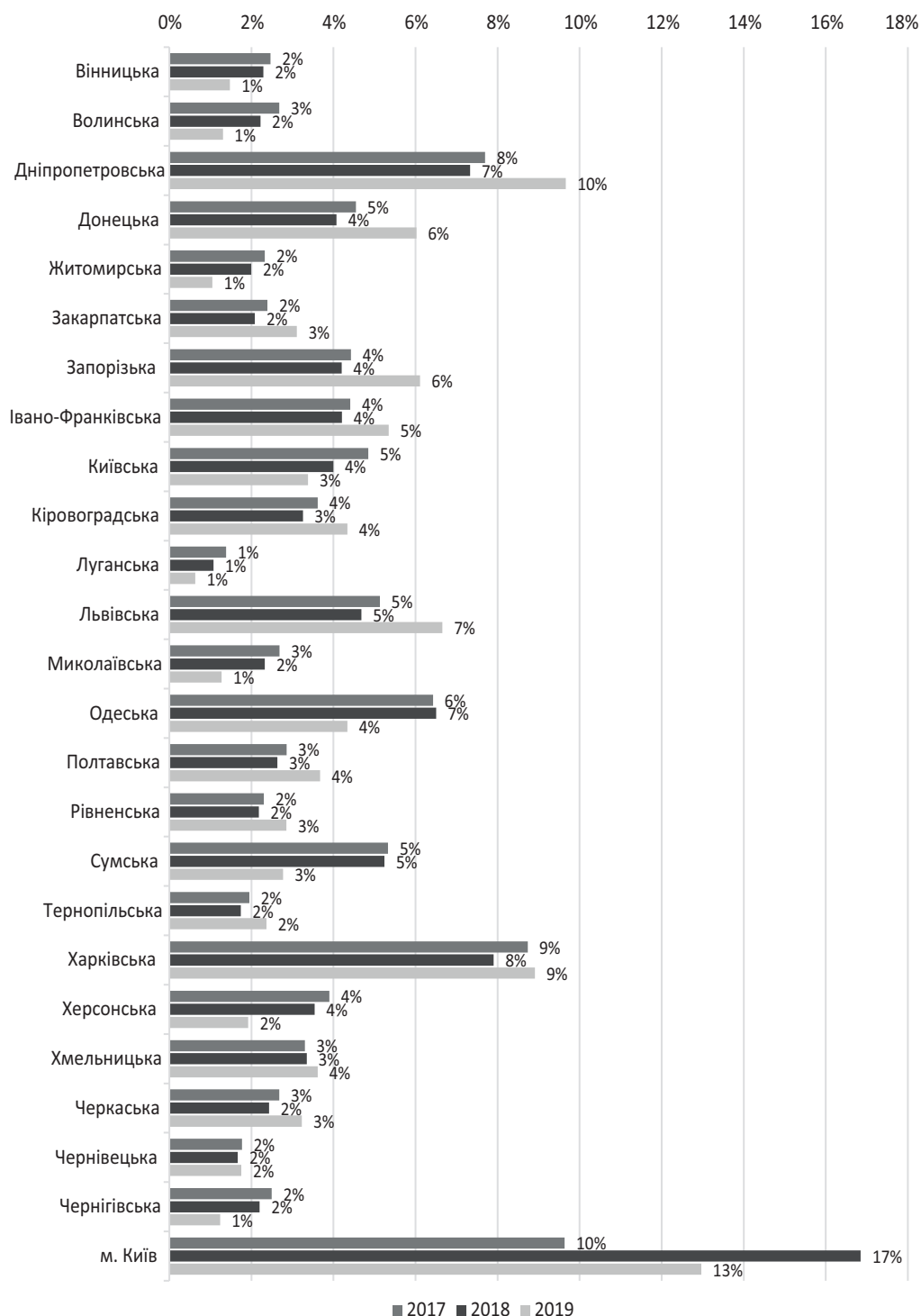

Рис. 7. Питома вага витрат на позашкільну освіту в областях України від загальних витрат на позашкільну освіту, %

Побудовано за даними Директорату інклюзивної та позашкільної освіти.

Кадрове забезпечення закладів позашкільної освіти

Кількість педагогічних працівників закладів позашкільної освіти станом на 01.01.2019 становила 22,2 тис. особи.

Відбувається поступове збільшення кількості педагогічних працівників віком понад 55 років. Натомість кількість педагогів віком до 30 років поступово зменшується (рис. 8).

Відповідно до наведеного розподілу можна зробити висновок, що залучення педагогічних працівників різних вікових категорій до педагогічної діяльності у ЗПО характеризується деякими особливостями. Загальноукраїнською є тенденція переважання педагогічних працівників у віці 41–50 років. Згідно з діаграмою (рис. 9) найбільша кількість педагогічних працівників у віці до 30 років та від 31 до 40 років зосереджена у ЗПО Закарпатської області (25,3 % та 32 % відповідно). У м. Київ вікова група педагогічних працівників понад 55 років переважає (25,9 %), але наступною за частотою йде вікова група до 30 років (24,4 %).

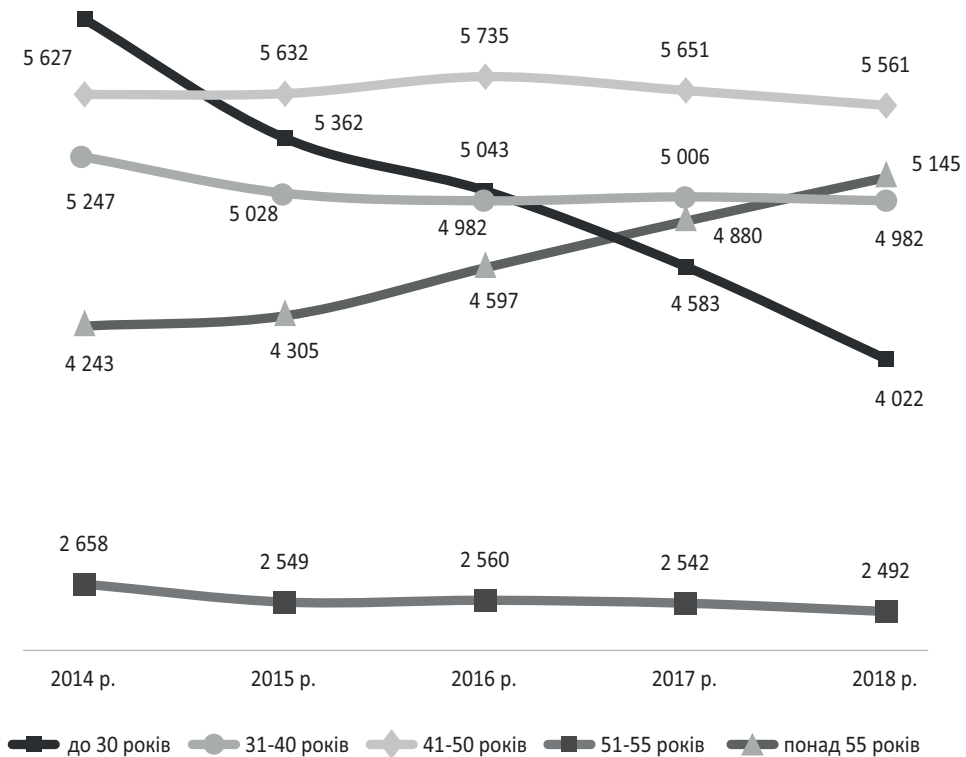

Рис. 8. Кадрове забезпечення закладів позашкільної освіти, осіб

Побудовано за даними Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

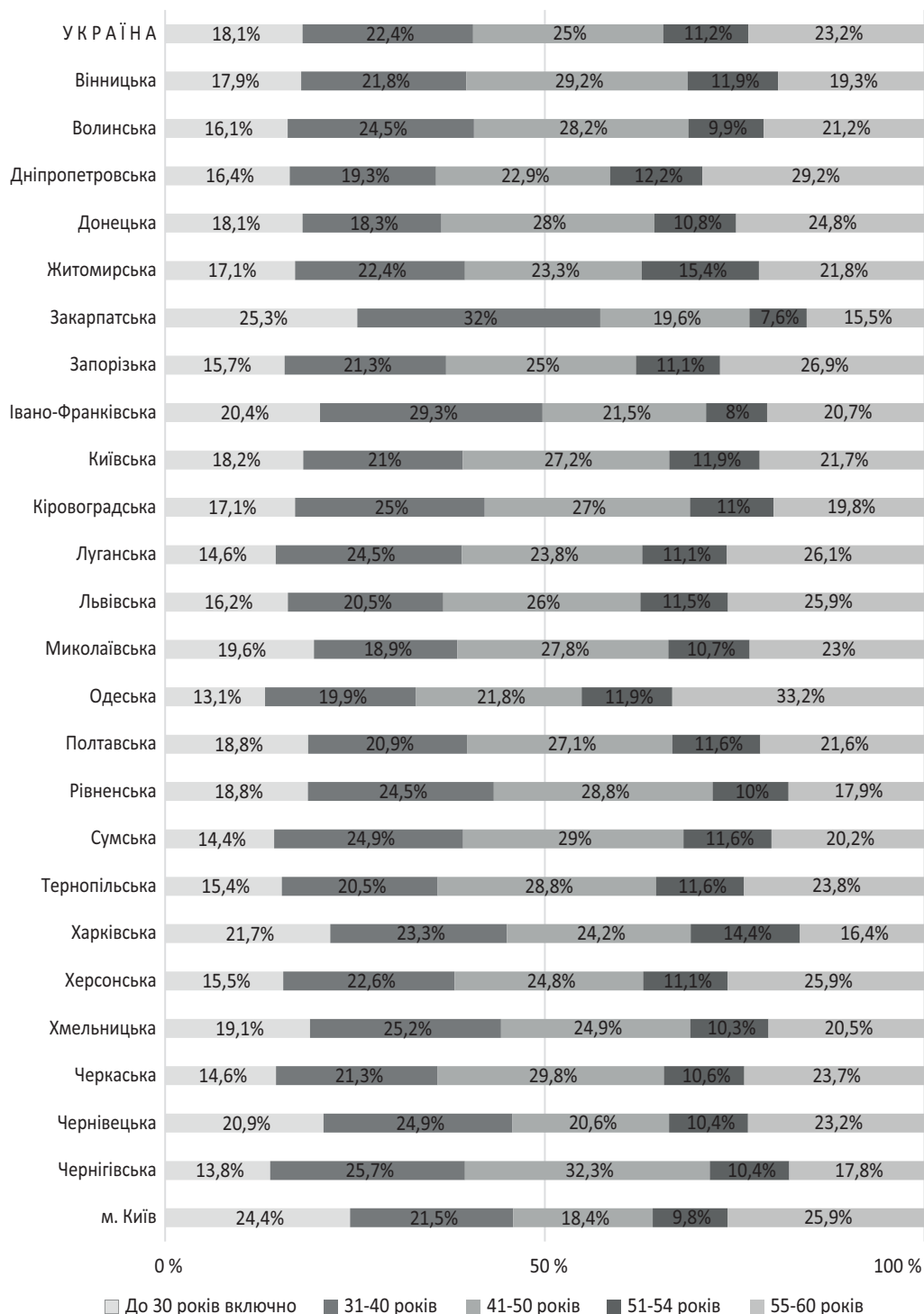

Рис. 9. Кадрове забезпечення закладів позашкільної освіти (без ДЮСШ) за віком у розрізі регіонів за 2018 р., %

Побудовано за даними Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Здобувачі позашкільної освіти

Упродовж 2014–2018 рр. динаміка кількості вихованців, учнів та слухачів у гуртках, групах та інших творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти (без ДЮСШ) є нерівномірною. Станом на 01.01.2019 року, порівняно з попереднім роком, кількість учнів ЗПО зросла на 3,03 % (рис. 10).

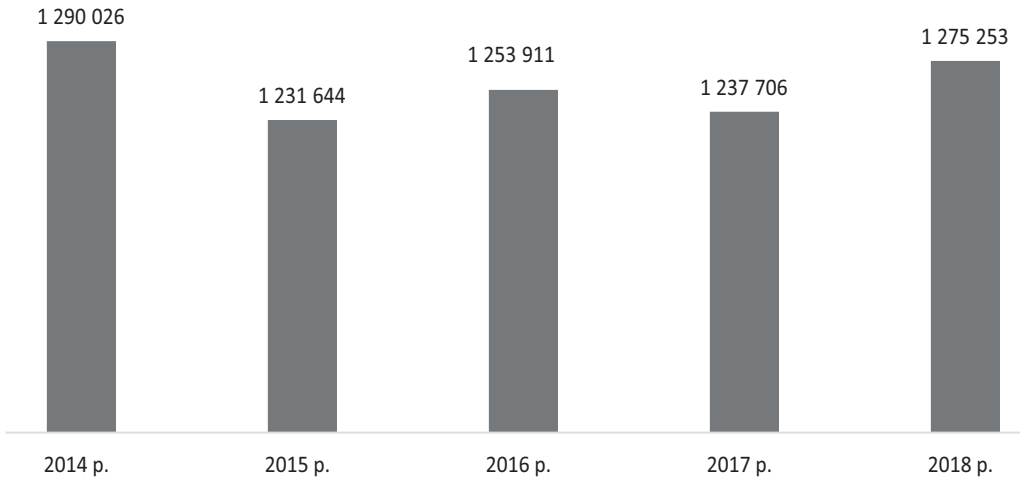

Рис. 10. Динаміка кількості вихованців, учнів та слухачів у гуртках, групах та інших творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти (без ДЮСШ) у 2014–2018 рр., осіб

Побудовано за даними Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти

Законом України «Про освіту» створено правове підґрунтя для розвитку позашкільної освіти: позашкільну освіту визначено як складову системи освіти, закріплено можливість визнання та врахування результатів навчання в закладах позашкільної освіти, задекларовано фінансову й академічну автономію ЗПО тощо. Упродовж 2018/2019 н. р. розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про позашкільну освіту». Норми законопроєкту поглиблюють і конкретизують ідеї, закладені в Законі України «Про освіту».

Реалізація проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про позашкільну освіту» матиме позитивний вплив на розвиток та модернізацію позашкільної освіти на принципах якості і доступності позашкільної освіти, реалізації компетентнісного підходу, орієнтації на потреби та запити здобувачів позашкільної освіти і їх

батьків, забезпечить удосконалення правого регулювання освітнього процесу в системі позашкільної освіти.

Проектом закону передбачено:

- уточнення термінології в системі позашкільної освіти;
- розширення змісту поняття системи позашкільної освіти;
- розмежування основних завдань позашкільної освіти, основних засад державної політики та принципів освітньої діяльності в системі позашкільної освіти;
- визначення повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування щодо системи позашкільної освіти;
- встановлення системи забезпечення якості позашкільної освіти;
- деталізація особливостей трудових правовідносин в системі позашкільної освіти;
- забезпечення рівного доступу до позашкільної освіти, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами;
- можливість визнавати в межах формальної освіти результатів навчання, здобутих у ЗПО;
- державну фінансову підтримку через можливість спрямування освітньої субвенції в систему позашкільної освіти.

Законопроектом передбачено, що позашкільна освіта може надаватись і закладами вищої освіти, а безкоштовне її здобуття можливе до досягнення 23-річного віку. Також позашкільна освіта може здобуватись у міжшкільних ресурсних центрах, що прийшли на зміну міжшкільним навчально-виробничими комбінатам у системі загальної середньої освіти.

Для повноцінної реалізації завдань у проекті закону передбачено, що спеціалізовані заклади позашкільної освіти, зокрема Мала академія наук України, яка надає освіту наукового спрямування, можуть утворювати у своєму складі вчену раду, повноваження якої визначаються положенням про відповідний тип закладу позашкільної освіти та установчими документами.

Міністерством освіти і науки України розроблено та запропоновано до громадського обговорення проект Порядку організації інклюзивного навчання в системі позашкільної освіти, який має на меті правове урегулювання організації освітнього процесу в ЗПО для дітей з особливими освітніми потребами.

Цим Порядком передбачено вимоги до організації інклюзивного навчання в системі позашкільної освіти для забезпечення рівних прав дітей з особливими освітніми потребами на якісну позашкільну освіту, зокрема:

- обов'язкове створення інклюзивних та/або спеціальних груп або інших організаційних форм навчання в системі позашкільної освіти у

разі звернення батьків (законних представників) дитини з особливими освітніми потребами;

- адаптація освітнього процесу відповідно до потреб та можливостей дітей з особливими освітніми потребами;
- залучення при необхідності відповідно до висновку ІРЦ асистента вчителя з метою оптимізації освітнього процесу та досягнення його результативності.

Очікується, що реалізація Порядку організації інклюзивного навчання в системі позашкільної освіти матиме позитивний вплив на розвиток інклюзивної освіти та задоволення права осіб з особливими освітніми потребами на позашкільну освіту.

Освітні та навчальні програми в системі позашкільної освіти

Проектом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про позашкільну освіту» пропонується усунути колізію, яка виникла із Законом України «Про освіту» та врахувати специфіку позашкільної освіти і особливості організації освітнього процесу.

Проект закону вказує, що освітня програма містить навчальний план, перелік навчальних програм тощо. Заклади позашкільної освіти, інші суб'єкти освітньої діяльності розробляють освітні програми, у тому числі можуть розробляти на основі типової освітньої програми. Типові освітні програми затверджуються центральними органами виконавчої влади, у сфері управління яких перебувають ЗПО, однак суб'єкти освітньої діяльності можуть не прив'язуватись до неї.

Освітня програма розробляється з урахуванням державної політики у сфері позашкільної освіти, особливостей соціально-економічного розвитку регіону, освітніх потреб і інтересів здобувачів позашкільної освіти тощо.

Освітня програма закладу позашкільної освіти схвалюється педагогічною радою ЗПО, затверджується керівником закладу позашкільної освіти; для інших суб'єктів освітньої діяльності – схвалюється педагогічною радою (у разі її наявності) та затверджується керівником суб'єкта освітньої діяльності або уповноваженим ним особою.

Навчальна програма розробляється і затверджується для гуртків, секцій, інших творчих об'єднань тощо, а також для спеціалізованих ЗПО з навчальних дисциплін, видів спорту тощо. Навчальні програми гуртків, секцій та інших творчих об'єднань визначають організацію освітнього процесу для досягнення визначених результатів навчання.

Заклад позашкільної освіти, інші суб'єкти освітньої діяльності можуть використовувати самостійно розроблені навчальні програми

гуртків, секцій, інших творчих об'єднань, які схвалюються педагогічною радою ЗПО іншого суб'єкта освітньої діяльності (у разі її наявності) та затверджуються керівником ЗВО, керівником іншого суб'єкта освітньої діяльності або уповноваженою керівником особою.

Заклад позашкільної освіти, інші суб'єкти освітньої діяльності можуть використовувати навчальні програми гуртків, секцій, інших творчих об'єднань, схвалені (рекомендовані) центральними органами виконавчої влади, що беруть участь у формуванні та реалізують державну політику у сфері позашкільної освіти.

Якість позашкільної освіти. Державний нагляд (контроль)

Проектом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про позашкільну освіту» передбачені такі основні інструменти, процедури та заходи забезпечення і підвищення якості освіти:

- ліцензування освітньої діяльності
- інституційний аудит;
- моніторинг якості освіти;
- атестація педагогічних працівників;
- сертифікація педагогічних працівників;
- громадська акредитація закладів освіти.

Проектом законодавчого акту також визначено, що інституційний аудит суб'єкта освітньої діяльності в системі позашкільної освіти проводиться виключно на підставі письмового звернення засновника, керівника суб'єкта освітньої діяльності до центрального органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти або його територіального підрозділу, а планові заходи державного нагляду (контролю) з питань дотримання законодавства про освіту в системі позашкільної освіти не здійснюються.

Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері позашкільної освіти та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою якості освіти. Вказані Критерії затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 187.

Уніфікована форма акту, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері позашкільної освіти. Форма акта затверджена наказом МОН від 12 червня 2019 року № 818. Затвердженням форми акта відкрито шлях для здійснення перевірки господарської діяльності ЗПО за зверненнями (скаргами) громадян.